

Загалом можна стверджувати, що досвід Німеччини у сфері іншомовної освіти є позитивним, а враховуючи те, що сучасне українське суспільство теж виявляє ознаки полікультурності, то цей досвід може бути використаний і у системі освіти нашої країни. У першу чергу це стосується навчання другої іноземної мови. В Україні англійська домінує як перша іноземна мова у всіх навчальних закладах, тож досвід навчання наступним мовам після англійської є дуже корисним і має вивчатися більш детально.

ЛІТЕРАТУРА

1. Слоньовська О.Б. Теоретичні засади багато культурності та світовий досвід [Електронний ресурс] / О.Б.Слоньовська. – Режим доступу: eprints.zu.edu.ua/view/subjects/HN.html
2. Ahrens R. Europäische Sprachenpolitik / R.Ahrens // Ruthke D. Europäische Mehrsprachigkeit. Analyse-Konzepte-Dokumente. – Aachen:Shaker Verlag, 2002. – S.139–148.
3. Bär M. Europäische Mehrsprachigkeit durch rezeptive Kompetenzen: Konsequenzen für Sprach- und Bildungspolitik / M.Bär. – Aachen: Shaker Verlag, 2004. – 206 S.
4. Deutsch als zweite Fremdsprache / G.Neuner, B.Hufeisen, A.Kursisa, N.Marx, U.Koithan, S.Erlenwein. – Fernstudieneinheit 26. – Berlin, München, Wien, Zürich, New York: Langenscheidt, 2009. – 176 S.
5. Edmondson W. Je pense (in three languages), donc je suis (mehrsprachig) / W.Edmondson // Bausch K.G., Königs G., Krumm H.-J. Mehrsprachigkeit im Fokus. – Tübingen: Günter Narr, 2004. – S.39–44.

УДК 371.124:[159.9:371.03]

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГА ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Гришко Ю. А., к.пед.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті йдеться про одну з головних психолого-педагогічних проблем сучасної педагогіки – самореалізацію педагога. Здійснено спробу теоретичного екскурсу і пошуку з тим, щоб повніше висвітлити феномен «самореалізації» педагога з позиції теоретичної і практичної педагогіки.

Ключові слова: самореалізація, самоактуалізація, самовираження.

Гришко Ю. А. САМОРЕАЛИЗАЦИЯ ПЕДАГОГА КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье рассмотрена одна из основных психолого-педагогических проблем современной педагогики – самореализация педагога. Предпринята попытка теоретического экскурса и поиска с целью полнее раскрыть феномен «самореализации» педагога в мире теоретической и практической педагогики.

Ключевые слова: самореализация, самоактуализация, самовыражение.

Grishko U. A. STLF-REALIRATION OF PEDAGOGUE AS PSYCHOLOGIC-PEDAGOGICAL PROBLEM / Zaporozhyha national university, Ukraine.

In the paper one of the principal psychologic-pedagogical problem of modern pedagogy – self-realization of a pedagogue is considered. An attempt of theoretical and search to show in full measure the phenomenon of pedagogue's «self-realization» in the light of theoretical and practical pedagogy was made.

Key words: self-realization, self-actuality, self-expression.

Ознакою переходу українського суспільства до нового типу інноваційної економіки є неминуча трансформація значимих для людини цінностей, мотивів, позицій та переконань, що призводить до зміни цінності самореалізації у системі цінностей особистості майбутнього педагога.

Проблема самореалізації особистості педагога є однією з найскладніших у психолого-педагогічній науці, оскільки її можна розглядати як характеристику всього життєвого шляху в контексті професійної та особистої сфери індивіда [1; 2; 5].

Як вказують науковці, самореалізація особистості є важливим показником життєдіяльності особистості. Важливою умовою самореалізації є саморозвиток індивіда, що виступає як прояв суб'єктної активності у будь-якій діяльності. Зміна вектора самореалізації вказує на високі адаптаційні можливості особистості, необхідні для збереження рівноваги при взаємодії з динамічним соціальним середовищем. Є науково-психологічні роботи, у яких розглядаються особливості самореалізації людини на різних етапах її життєвого шляху як процес, обумовлений інтегральними особистісними особливостями, зокрема, комунікативними та емоційно-вольовими характеристиками.

Слід зазначити, що фундаментальна проблема людини у само актуалізації зумовлює й розвиток особистісної самореалізації майбутнього вчителя. У психолого-педагогічній літературі самоактуалізація виступає як один із інтегральних критеріїв становлення соціальної зрілості особистості, а отже, і показником особистісної самореалізації.

Аналізуючи наукові джерела з теми, доходимо висновку, що поняття самореалізація фіксує стан розвитку «соціальної особистості» майбутнього фахівця за допомогою характеру, спрямованості його діяльності на реалізацію суспільних ідеалів.

Межі самореалізації умовні та їх можна виокремити тільки на рівні теоретичного аналізу. Іншими словами, самореалізація майбутнього вчителя знаходить свій вияв у двох умовних станах — як рівень розвитку самоствердження особистості і як умова самоствердження. У процесі становлення особистості майбутнього вчителя під час фахової підготовки відбувається перетин цих характеристик особистості, й на емпіричному рівні діяльність виступає і як умова формування самореалізації особистості, і як індикатор її соціального розвитку.

Самореалізація, будучи складовою системи цінностей майбутнього педагога, спонукає його до активної діяльності, спрямованої на досягнення поставлених цілей та задоволення потреб, максимальну самореалізацію у різних сферах життя. Сформованість цінності самореалізації майбутнього вчителя виявляється у його спрямованості на засвоєння системи знань про цінності самореалізації, певному ставленні до них та їх втіленні у поведінці та діяльності. Ціннісне ставлення до самореалізації є складним багатоступеневим комплексом, що включає вибіркову активність щодо оволодіння системою знань, умінь, навичок, необхідних для оптимальної самореалізації. Зокрема, В.Максимов визначає такі показники наявності професійно-педагогічного інтересу майбутнього педагога:

- інтелектуально-пізнавальне ставлення до професійно-педагогічних знань;
- сукупність зв'язків майбутнього вчителя з дітьми, вчителями, батьками, що стає основою прив'язаності до педагогічної професії;
- вольова активність у професійно-педагогічній діяльності;
- наявність позитивно-емоційного ставлення майбутнього вчителя до дітей, учителів, батьків та до самої педагогічної діяльності [7].

Мета дослідження: теоретичний пошук і розкриття самореалізації педагога як психолого-педагогічної проблеми.

Для того, щоб вивчити психолого-педагогічні погляди на феномен цінності самореалізації, вважаємо за потрібне операціоналізувати поняття самореалізації, зокрема, необхідно розвести це поняття і споріднені самовираження, самоствердження, саморозвиток, а також самоактуалізація.

Зазначимо, що в цілому ми поділяємо трактування вказаних понять, наведене Д. Леонтьєвим. Сформульований ним критерій самореалізації – наочна реальність соціально значущого внеску, що здійснюється суб'єктом, – дозволяє розмежувати згадані поняття [5].

Самовираження Д. Леонтьєв розглядає як активність суб'єкта, спрямовану на самореалізацію, проте, як ту, що не досягає бажаного ефекту особового внеску (опредмечування), тобто як ту, що не перетворюється в діяння. Самовираження є епіфеноменом самореалізації, коли потреба в трансляції себе виявляється недостатньо підкріпленою відповідною здатністю. Нерідко самовираження (зокрема, демонстративна поведінка) предстає як форма компенсації невдачі в самореалізації.

На відміну від самовираження, самоствердження має іншу мотиваційну основу, а саме – прагнення одержати суспільне визнання з боку інших «тут і тепер», реалізуватися обов'язково так, щоб таким чином скористатися ефектом цієї самореалізації, а іноді – квазісамореалізації. А. Петровським описано феномен квазіперсоналізації як прагнення до отримання зворотного зв'язку про нібито внесок, що мав місце, якого насправді могло і не бути.

На жаль, прикладами однобокого самоствердження рясніє практика педагогічного процесу. Достатньо адекватна оцінка цього феномена є в буденній свідомості. Педагог, що вдається до такого самоствердження, завжди оцінюється негативним чином.

Дійсна самореалізація і самоствердження (квазісамореалізація) можуть зовні не розрізнятися. Цю відмінність слід шукати в їх мотиваційній основі.

Позбавлення можливості соціального визнання «тут і тепер» викличе припинення активності індивіда, направленої на самоствердження, але не вплине на дійсну самореалізацію. Звідси зрозуміло, що не слід розглядати самоствердження як необхідний результат, підсумок самореалізації. Разом з тим, у однієї людини може бути одночасно присутньою спрямованість як на самореалізацію, так і на самоствердження. Можливо, що гармонійне поєднання обох мотивів переважно з погляду ефективності діяльності, чим абсолютне переважання одного з них.

Як правило, людина не тільки прагне реалізувати наявний потенціал, вона прагне ще і до розвитку, збагачення своїх сутнісних сил з тим, щоб згодом мати можливість самореалізуватися на більш високому рівні. У такому випадку цей розвиток може виступати як самоціль. Тут ми маємо справу з діяльністю, спрямованою на самого себе, з діяльністю саморозвитку. Саморозвиток тісно пов'язаний з самореалізацією, проте не тотожний їй і має іншу мотиваційну основу.

Достатньо цікаве трактування Д. Леонтьєвим про спільність всіх описаних процесів. Так, він вважає, що самореалізація, самовираження, самоствердження і саморозвиток — тісно пов'язані з самопізнанням (самоставленням, самооцінюванням), що виступає їх когнітивною основою [5]. Вказані процеси рефлексії, на нашу думку, більш обґрунтовано було б інтегрувати на основі самовизначення, а не просто самопізнання.

Як необхідний чинник самореалізації слід розглядати і самоактуалізованість. Розглянутих характеристик феномена самореалізації у принципі достатньо, щоб здійснити операціоналізацію вказаного поняття. Для цього, в першу чергу, необхідно узагальнити представлені вище характеристики.

Отже, в найзагальнішому вигляді самореалізація особистості відображає зв'язок її індивідуального життя з життям роду і завдяки цьому зв'язку життя індивіда набуває як суб'єктивного, так і об'єктивного сенсу. Сенс життя, у свою чергу, визначає можливу конкретну спрямованість самореалізації індивіда. Іншими словами, самореалізація може бути розглянута як ціннісно-смысловий процес, рефлексія.

Резюмуючи наведені вище положення, можна зробити наступні попередні висновки:

- самореалізація майбутнього педагога є процесом опредмечування його сутнісних сил;
- цей процес опредмечування може набувати форму створення об'єктів матеріальної і духовної культури (культуралізації) або рефлексії себе – у вигляді особистісних внесків — в інших людях (персоналізації);
- мотиваційною основою процесів особливого роду виступає метаперсоналізація — прагнення людини транслювати свою особистість абстрактним іншим, соціуму, людству в цілому, трансцендируючи просторові і часові межі існування індивіда;
- індивідуальна самореалізація є ланкою загального процесу обміну сутнісними силами між індивідами і, тим самим, — умовою поступального розвитку людства. Сам цей розвиток полягає в збагаченні родових сутнісних сил людства і одночасно індивідів як їх конкретних носіїв;
- самореалізація як об'єктивне явище можлива лише на основі «здатності бути особистістю» — здатності внести соціально значущий внесок в культуру або в інших людей;
- опредмечуючи свої сутнісні сили, індивід набуває особистого безсмертя шляхом залучення до безсмертя роду.

Як відзначає Т. Титаренко [9], самореалізація – це самопомога особистості в якомога продуктивному подоланні внутрішніх і зовнішніх перешкод, повернення на тимчасово викривлену або навіть втрачену траєкторію життєвого шляху.

Близькими до поняття самореалізації є поняття самокерування, саморегуляції, але вони характеризують лише психологічні механізми внутрішнього планування або самовпливу і є елементами самоконтролю в таких складових процесах самореалізації, як процеси самовиховання, самопереконання, самоопанування, «самоконструювання», самоорганізації тощо. Значущою в аспекті нашого дослідження є думка Л. Анциферової [4] про те, що рівень самореалізації, з одного боку, тим вищий, чим вищою є здатність особистості до створення цілей свого розвитку, з іншого боку, — чим вищою є здатність до утримання цих цілей протягом достатнього часу.

Важливою є теза про те, що характерними рисами особистості педагога, що сприяють його самореалізації, є такі, як невимушеність поведінки, позитивний образ «Я», здатність відчувати радість і задоволення навіть від найпростіших проявів життя, позитивне або хоча б нейтральне, неупереджене ставлення до нового, неочікуваного, таємничого, а також наявність почуття гумору.

Питання формування цінностей майбутнього педагога розглядається в педагогічній літературі у зв'язку з вирішенням суміжних питань, таких, наприклад, як: гуманізація навчально-виховного процесу вищої школи (М.Євтух, Н.Крилова, І.Смолюк, Р.Скульський, Г.Шевченко); формування особистості майбутнього педагога під час фахової підготовки у вищій школі (І.Зязюн, Н.Кузьміна, О.Мороз, В.Сластьонін, В.Тамарін, Є.Шиянов, О.Щербаків); формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів (В.Гриньова, В.Зелюк, І.Саєв, Т.Левашова, Л.Нечепоренко). У працях О.Бондаревської, Г.Ващенко, О.Вишневського, П.Ігнатенка, Б.Лихачова та ін. знаходимо педагогічний підхід до визначення цінностей самореалізації майбутнього педагога.

Окремим питанням формування цінностей самореалізації майбутнього педагога присвячені праці В.Кузнецової, Л.Настенко, І.Слоневської. В.Сластьонін і Г.Чижаківа здійснили дослідження проблеми цінностей вчителя в контексті педагогічної аксіології.

Психологічні підходи до вивчення сутності виявлення людської природи, її упредметнення та реалізації власного потенціалу представлені психоаналітичним та гуманістичним напрямками. Розглянемо найвагоміші теоретичні напрацювання та емпіричні уявлення кожного з підходів стосовно предмета нашого дослідження.

У роботах Зигмунда Фрейда [10] запропоновано розуміння істинної сутності людської природи як деструктивної настільки, що від неї треба захищатися, і тільки придушуючи цю природу шляхом забобонів суспільство спроможне вирізнити людину із звірячого стану первісності.

Концептуальні положення теорії К.Юнга та їх інтерпретація у ракурсі нашого дослідження дозволяють стверджувати, що у кожного індивіда є тенденція до індивідуації або саморозвитку, і психіка наділена природним прагненням до цілісності. «Індивідуація означає становлення єдиної, цільної істоти, і оскільки «індивідуальність» містить у собі нашу таємну, досконалу і незрівнянну унікальність індивідуація означає ще й очікування нашого власного самозвеличення». Іншими словами, можна розуміти індивідуацію як «шлях до особистості» або «самореалізацію». К.Юнг вказував: «кожен повинен бути тим, ким він є; кожен повинен розкривати свою власну унікальність, центр особи знаходиться на однаковій відстані від свідомості і несвідомого; ми повинні прагнути до тієї ідеальної мети, яку природа виявляє, щоб спрямувати нас».

Засновник гуманістичної теорії особистості А. Маслоу констатував, що самореалізація властива тільки здібним і високорозвиненим індивідам. Вчений-гуманіст відстоював ідею про головне призначення людини як відкриття свого справжнього «Я» [6]. Зокрема, відповідь на питання про сутність самореалізації знаходимо в такій цитаті А.Маслоу: «Повний, здоровий, нормальний і бажаний розвиток полягає в актуалізації людської природи, в реалізації її потенційних можливостей і розвитку її до рівня зрілості тими шляхами, які підказує ця прихована, мало пізнана основна природа...» [7].

А. Маслоу зазначав, що суть самореалізації полягає в тому, щоб допомагати собі та іншій людині виявити свій природний потенціал, а не вказувати шлях до самореалізації. Вчений, дослідивши психологічні характеристики самореалізованих особистостей, визначив ознаки індивіда, що самореалізується:

- більш ефективне сприйняття реальності і більш зручні стосунки з реальністю;
- прийняття (себе й інших, природи);
- безпосередність, простота, природність;
- зосередженість на проблемі (на противагу еґо-центрованості);
- здатність відокремитися, потреба в самоті;
- автономія, незалежність від культурних штампів і оточення;
- свіжість сприйняття, що зберігається;
- містичний і вершинний досвід;
- відчуття спільності з іншими;
- більш глибокі і проникливі стосунки;
- демократичність;
- здатність розпізнавати цілі й засоби, хороше і погане;
- філософський, незлісний доброзичливий гумор;
- креативність;
- опір окультурюванню ззовні [6; 7].

К. Роджерс розглядав прагнення до актуалізації як субстрат всього, що можна назвати словом «мотивація» [8].

Базуючись на положенні, що самореалізація є процес і підсумок цілісної життєдіяльності людини, суть якого полягає в упредметненні всього комплексу індивідуальних здібностей людини і веде до перетворення особистості на суб'єкт життя та, аналізуючи наукові підходи вищезгаданих вчених до цього поняття, ми розглядаємо самореалізацію як важливий механізм становлення і розвитку потенціалу особистості майбутнього педагога.

Отже, «самореалізація» – це свідомо, цілеспрямована матеріально-практична, соціальна й духовна діяльність особи, спрямована на реалізацію власних сил, здібностей, обдарувань, можливостей. Поняття самореалізації є одним з центральних понять у філософській та психолого-педагогічній науці. Більшість дослідників означеної проблеми погоджуються з тим, що з усіх категорій, пов'язаних із активністю, цілісністю, сутнісними силами особистості, найзначущішою є категорія «самореалізація».

Розглянемо більш детально підходи вітчизняних науковців до визначення самореалізації та її цінності у системі цінностей педагога. Психологічну точку зору на теорію самореалізації педагога представлено в цілому ряду концептуальних побудов. Зокрема, в теорії Д. Гольдштейна позначається, що самоактуалізація – це єдина потреба живого організму.

І. Ведін дотримується точки зору, що можна сформулювати, як тезу про потребу самореалізації, яка існує не разом з іншими потребами, а тільки через них, і що їх задоволення є необхідною і достатньою умовою самореалізації. У представлених вище позиціях постулюються певні положення. З одного боку, самореалізація не зводиться до інших потреб і виступає як свого роду єдина, унікальна потреба людини, а з іншого – наявність певних потреб індивіда є умовою самореалізації.

Л. Коган та його послідовники подають таке поняття самореалізації, що пов'язане з культуралізацією. При такому підході вивільнення сутнісних сил людини в будь-якому вигляді соціальної активності Л. Коган називає культурною діяльністю, яка є діяльністю творчою. При цьому культура розуміється як засіб реалізації сутнісних сил індивіда; ступінь реалізації природної сутності людини.

Формулювання поняття «цінність самореалізації» може набувати забарвлення значення, яке об'єктивно надано суспільством певному предмету. У межах такого підходу робиться наголос на тому, що цінність об'єкта визначається не його власними якостями, а їх відповідністю потребам, інтересам, цілям людей або суспільства в цілому. Представниками цієї прагматичної точки зору є М. Каган, І. Нарський та ін.

Наведені вище постулати мають статус аксіолого-методологічних орієнтацій нашого дослідження, згідно з методологією психологічної науки і педагогіки творчості (Н. Алексєєв, В. Зарецький, І. Ладенко, І. Семенов, С. Степанов).

Слід констатувати, що в психолого-педагогічній літературі ми не знайшли ґрунтовного опрацювання проблеми цінності самореалізації майбутнього педагога. Власне теоретичні дискусії йдуть, в основному, з проблеми вихідного спонукання, що породжує процес самореалізації.

Аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури дозволив розглянути поняття «цінність» як значущість, що відіграє орієнтуючу роль у житті майбутнього педагога, сприяючи його самовизначенню та самореалізації. Цінність, якою володіє особистість, виступає показником рівня її розвитку, критерієм культурного становлення.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що самореалізацію можна розглядати через життєвиявлення, як загальне, так і як особливе, де знаходить свій вияв одиничне та індивідуальне в людині. Вивчення питання самореалізації педагога дозволяє стверджувати, що воно ґрунтовно досліджене сучасними науковцями, серед яких Г. Балл, І. Бех, Н. Бібик, Г. Жирська, І. Зязюн, В. Кузнєцова, І. Матюша, Н. Савчак, Л. Сохань, О. Сухомлинська, А. Сущенко, Л. Хомич та інші.

Підґрунтям для нашого дослідження стали висновки, зроблені нами в результаті аналізу наукової спадщини відомих теоретиків і практиків гуманістично орієнтованої педагогіки і психології: Ш. Амонашвілі, А. Макаренка, К. Роджерса, В. Сухомлинського, Р.Мея, В.Франкла та інших.

Проведений теоретичний пошук дозволяє стверджувати, що у філософії, педагогії та психології співіснують різні погляди на сутність поняття «цінність самореалізації». Витоки актуальності проблеми цінності самореалізації педагога полягають, насамперед, у поєднанні суто педагогічних поглядів з психологічними і філософськими підходами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская К. А. Типология личности и гуманистический поход // Гуманистические проблемы психологической теории / [отв. ред. К. А. Абульханова-Славская]. – М. : Наука, 1995. – 325 с.
2. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса / Ш. А. Амонашвили. – Мн. : Университетское, 1990. – 560 с.
3. Андрущенко В. П. Вища освіта України на шляху радикальних змін / В. П. Андрущенко // Вища освіта України: реалії, тенденції, перспективи розвитку / Матеріали міжнар. наук.-практ. конференції. – К., 1996. – С. 6–8.
4. Анцыферова Л. И. К психологии личности как развивающейся системы / Л. И. Анцыферова // Психология формирования и развития личности. – М. : Просвещение, 1981. – С. 3–19.
5. Леонтьев Д. А. Самореализация и существование силы человека / Д. А. Леонтьев // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива постсоветской психологии. – М. : Смысл, 1997. – С. 156–176.
6. Маслоу А. Г. Мотивация и личность / А. Г. Маслоу ; [пер. англ. А. М. Татлыбаевой]. – СПб. : Евразия, 1999. – 478 с.
7. Маслоу А. Г. Самоактуализация личности и образование / А. Г. Маслоу. – К. : Донецк, 1994. – 52 с.
8. Роджерс К. Р. Человекоцентрированный, клиентоцентрированный подход в психотерапии / К. Р. Роджерс // Вопросы психологии. – 2001. – №2. – С. 48–59.

9. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості та детермінанти його побудови / Т. М. Титаренко // Мистецтво життєтворчості. – К., 1997. – С. 206–226.
10. Фрейд З. Вступ до психоаналізу: лекції зі вступу до психоаналізу з новими висновками / З. Фрейд ; [пер. з нім. П. Тарашука]. – К. : Основа, 1998. – 709 с.

УДК 37.015.3.001.8:372.461

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «КУЛЬТУРА ДІАЛОГУ» В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Литвинова О.В., викладач

Дніпропетровський державний аграрний університет

У статті розглядається сутність поняття «культура діалогу» в педагогічних дослідженнях. Здійснена спроба аналізу поняття «культура діалогу» з урахуванням потреб вищої школи в підготовці кваліфікованих фахівців з високим рівнем культури діалогічного спілкування.

Ключові слова: викладач, студент, діалог, культура, аспект, культурологічний аспект, культура діалогу, культура особистості, формування культури діалогу.

Литвинова О.В. СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ «КУЛЬТУРА ДИАЛОГА» В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ / Днепропетровский государственный аграрный университет, Украина.

В статье рассматривается сущность понятия «культура диалога» в педагогических исследованиях. Осуществлена попытка анализа понятия «культура диалога» с учетом потребностей высшей школы и подготовке квалифицированных специалистов с высоким уровнем культуры диалогического общения.

Ключевые слова: преподаватель, студент, диалог, культура, аспект, культурологический аспект, культура диалога, культура личности, формирование культуры диалога.

Lytvynova O. THE HEART CONCEPT OF SUCH PHENOMENON AS «DIALOG CULTURE» IN PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL RESEARCHES / Dnipropetrovsk State Agrarian University, Ukraine.

The article deals with the phenomenon «dialog culture» in psychological and pedagogical researches. The attempt of component structure analysis of phenomenon «dialog culture» has been made.

Key words: teacher, student, dialog, levels of the dialog, culture, aspects, culture aspect, dialog culture, the culture of personality, forming of dialog culture.

Актуальність теми зумовлена сучасними потребами вищої школи в підготовці кваліфікованих фахівців з високим рівнем культури діалогічного спілкування.

Дослідженням сутності понять «діалог», «культура діалогу» в процесі навчання і виховання особистості займалися такі науковці, як: В. Сухомлинський, Л. Орбан-Лембрик, І. Бех, О. Добрович, С. Вітвицька, В. Литовський, А. Котусевич, Н. Нефьодова, О.Г. Сердюк, О. І. Сердюк, О. Реан, Н. Волкова, С. Батракова, Є. Палихата, О. Корніяка, В. Антонов, О. Мурашов, В. Кан-Калік.

Мета статті – окреслити основні аспекти поняття «діалог»; розглянути основні наукові підходи до визначення поняття діалогу в культурологічному аспекті; розкрити сутність поняття «культура діалогу» у психолого-педагогічних дослідженнях.

Методологічну основу дослідження становить вивчення поняття «культура діалогу» в лінгвістичному, психологічному, філософському, педагогічному, психолого-педагогічному і культурологічному аспектах, оскільки діалог як складне соціальне явище може бути пізнаний лише з позиції системного підходу. Так, методологічний аналіз сутності діалогу викриває його дійову природу, полемічний характер, багатообразність його форм, діалектику основних компонентів діалогу. Характеристика його структури включає діалогічні відносини, діалогічні позиції суб'єктів діалогічного спілкування, предмет діалогу, дію діалогу та ін. З позиції психологічного аспекту діалог – це взаємовплив, взаємодія, взаємна психологічна подія. Лінгвістичний аспект діалогу характеризує його як мовленнєву, мовну творчість взаємодіючих людей [11, с. 28–29.]. Культурологічний аспект вивчення діалогу визначає способи взаємодії людей у спілкуванні, виходячи з норм, традицій, національної своєрідності суспільства [9, с. 405–408]. Педагогічний аспект вивчення діалогу характеризує його як дію в педагогічному процесі, яка дає кожному партнерові можливість самовираження в спілкуванні [10, с.116].

Із дослідженням діалогу пов'язана також ціла низка традиційних дисциплін, зокрема таких, як етнометодологія, соціальна психологія, літературознавство, мовознавство [8, с. 107].